

ÕIGUSTEENUSE LEPINGU ÜLESÜTLEMISE JUHEND EETIKAKOODEKSI § 18 lg 2 p-de 3 ja 4 ALUSEL

Käesolev juhend on kehtestatud soovituslikuna AdvS § 12 p 18 alusel ning juhindudes eetikakoodeksi §-st 8-9, § 18 lg 2 p-st 3-4, AdvS § 44 lg-st 1 ja VÕS §-st 620 jj.

§ 1 Üldsätted

(1) Käesoleva juhendi eesmärgiks on selgitada, millistel juhtudel on advokaadil õigus õigusteenuse leping ühepoolset üles öelda eetikakoodeksi § 18 lg 2 p-de 3 ja 4 alusel. Juhend kehtib niivõrd, kuivõrd eetikakoodeksi §-st 19 (suhted kliendiga kriminaalmenetluses) ja RÕS §-st 19 (advokaadi keeldumine riigi õigusabi osutamisest) ei tulene teisiti.

(2) Eetikakoodeksi § 18 lg 2 p-d 3 ja 4 sätestavad juhtumid, mil advokaat võib oma algatusel loobuda endale õigusteenuse lepinguga võetud ülesande täitmisest või lõpetada õigusteenuse leping. VÕS § 631 lubab käsunduslepingu erakorraliselt üles öelda, kui ilmneb, et kõiki asjaolusid arvesse võttes ja mõlema lepingupoole huvisid kaaludes ei või oodata, et lepingut üles öelda sooviv pool jätkaks käsunduslepingu täitmist kuni ülesütlemistähtaja või lepingu tähtaja möödumiseni või käsundi täitmiseni. Mõlemal juhul on kesksel kohal advokaadipoolne selgitustöö, kliendi huvide kaitse (eetikakoodeksi § 8) ning au ja väarikus, s.t advokaat peab suhtlemisel klientidega käituma ausalt ja väarikalt ning kooskõlas heade kommetega ja tavade ning kutse-eetika nõuetega (eetikakoodeksi § 9).

§ 2 Advokaadi (käsundisaaja) üldised kohustused

(1) VÕS § 620 lg 1 kohaselt peab käsundisaaja tegutsema käsundi täitmisel käsundiandjale lojaalselt ja käsundi laadist tuleneva vajaliku hoolsusega. Hoolsuskohustus tähendab mh seda, et käsundisaaja peab tegema kõik endast oleneva käsundiandja huvides parima võimaliku tulemuse saavutamiseks ja käsundiandjal kahju tekkimise ärahoidmiseks.¹ VÕS § 620 lg 2 kohaselt peab oma majandus- või kutsetegevuses tegutsev käsundisaaja lisaks sellele toimima üldiselt tunnustatud kutseoskuste tasemel.

(2) AdvS § 44 lg 1 kohaselt on advokaat kohustatud kasutama kliendi huvides kõiki seadusega kooskõlas olevaid vahendeid ja viise ning teavitama klienti õigusteenuse osutamisega seotud tegevusest. Professionaalsete käsundisaajate hoolsuskohustuse hindamisel on oluline lähtuda ka sellest, et nad peavad näitama ise üles initsiatiivi käsundi täitmisel, mitte ootama käsundiandja juhiseid².

§ 3 Advokaadi kohustus kontrollida kliendi antud juhiseid

(1) VÕS § 621 lg-st 3 tuleneb käsundisaajale kohustus juhtida käsundiandja tähelepanu võimalikele ebasoodsatele tagajärgedele, mis võivad kaasneda käsundiandja juhiste

¹ Riigikohtu 15.12.2016 otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-127-16, p 13.

² Riigikohtu 24.04.2006 otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-33-06, p-d 11 ja 13.

järgimisega. AdvS § 40 lg 2 esimese lause kohaselt peab advokaadi õigusteenus olema õigeaegne ja asjatundlik ning põhinema asjaolude, tõendite, õigusaktide ja kohtupraktika põhjalikul uurimisel. Advokaadi hoolsuskohustus hõlmab ka kliendi antud juhiste kontrollimist ja selgitamiskohustust, mil viisil on käsundiandjal võimalik soovitud tulemus saavutada, s.t advokaadil on kohustus kontrollida kliendi juhiseid ega või neid pimesi järgida³.

(2) Õigusvaldkonnas mittetegutseva käsundiandja puhul tuleb eeldada, et ta ei pea asuma välja selgitama õigusvaldkonnas tegutseva käsundisaaja õiguslike seisukohtade paikapidavust. Advokaadi hoolsuskohustus hõlmab ka kohustust teavitada klienti sellest, kui õiguslik olukord on ebaselge või kui valitud õiguslik positsioon on vaieldav, ning selgitada sellega kaasnevaid riske⁴. Seega peab advokaat omal initsiatiivil kliendi antud juhiseid kontrollima ning välja selgitama, kas esineb mõni kindlam viis kliendi poolt soovitud tulemuse saavutamiseks. Advokaat peab selgitama kliendile riske, kui kliendi antavad juhised võivad kliendi huve kahjustada või kliendi jaoks kasutuks osutada ning juhtima tähelepanu ebasoodsale tagajärjele. Selle tegemata jätmine võib olla õigusteenuse lepingu rikkumine advokaadi poolt.

§ 4 Kliendi antud juhiste järgimine

Kui advokaat on selgitanud kliendile, et kliendi juhised viiksid kliendi jaoks ebasoodsa tagajärjeni, kuid klient jääb endale kindlaks, annab see advokaadile õiguse, kuid mitte kohustuse õigusteenuse leping lõpetada. VÕS § 621 lg 3 sätestab, et kui juhistest kinnipidamisega kaasneks käsundiandjale ilmselt ebasoodus tagajärg, võib käsundisaaja järgida juhiseid alles siis, kui ta on juhtinud käsundiandja tähelepanu ebasoodsale tagajärjele ja käsundiandja ei muuda juhiseid. Kui advokaat sellisel juhul kliendile juhise kahjulikkust selgitab, klient endale kindlaks jääb ja advokaat õigusteenuse osutamisest ei loobu ning kliendi juhiseid järgib, ei saa advokaadile ette heita kliendile ebasoodsa tagajärje põhjustamist.⁵

§ 5 Õigusteenuse lepingu ülesütlemise eeldused

(1) Advokaat võib õigusteenuse lepingu üles öelda eetikakoodeksi § 18 lg 2 p 3 või p 4 alusel, arvestades advokaadi hoolsuskohustust, selgitustööd ja kliendi huve, kui on täidetud vähemalt üks järgmistest eeldustest:

1. advokaadi juhiste vastaselt tegutsemine kahjustab kliendi huve, advokaat on juhtinud kliendi tähelepanu juhiste eiramisele (soovituslikult kirjalikult) ja sellega kaasnevale ebasoodsale tagajärjele ning andnud mõistliku aja käitumise muutmiseks;

2. advokaadi juhiste vastaselt tegutsemine ei vii kliendi huvide kahjustamiseni, kuid viitab selgelt usalduse kaotusele advokaadi suhtes ja advokaat seab juhiste järgimise nt teenuse osutamise jätkamise oluliseks tingimuseks;

3. klient on muul viisil korduvalt väljendanud, et ta on kaotanud usalduse advokaadi suhtes.

(2) Kui klient tegutseb advokaadi juhiste vastaselt või muul viisil väljendab selgelt, et ta on kaotanud usalduse advokaadi vastu, tuleb õigusteenuse lepingu lõpetamist eetikakoodeksi § 18 lg 2 p 3 alusel tõlgendada kitsendavalt. Kuigi eetikakoodeksi § 18 lg 2 p 3 annab advokaadile õiguse õigusteenuse lepingu üles öelda, tuleb seda vaadelda koosmõjus kliendi huvide kaitsega

³ Tallinna Ringkonnakohtu 21.06.2016 otsus tsiviilasjas nr 2-13-6457, p 9-10.

⁴ Tallinna Ringkonnakohtu 03.12.2021 otsus tsiviilasjas nr 2-19-140107, p-d 49-50.

⁵ Eetikakoodeksi kommenteeritud väljaanne, lk 116-117, § 8 komm 2.4.5.

(eetikakoodeksi § 8 lg-d 1 ja 2). Advokaat peab tegutsemisviise ja -vahendeid valides alati silmas pidama kliendi huve. Kliendi huvide järgimise kohustus kestab läbi kogu konkreetse kaasuse lahendamiseni ning advokaadi teadlikkus ja kliendi huvide aktuaalsus tuleb tagada kliendisuhtlusega.⁶ Õigusteenuse lepingu ülesütlemine on põhjendatud eelkõige juhul, kui erimeelsused kliendiga on jõudnud ulatuseni, kus lepingu lõpetamisele ei ole alternatiivi, s.t erimeelsused advokaadi poolt kliendi huvides vajalikes ja võimalikes tegutsemisviisides on viinud olukorrani, milles on näha kliendipoolset usalduse kaotust advokaadi suhtes. Seda tuleb aga eristada olukorrast, kus klient soovibki tulemust, mis advokaadi hinnangul ei ole soodsaim, kuid teeb seda oma subjektiivsetel põhjustel ning advokaadi suhtes usalduse kaotuse ilmingutest rääkida ei saa.⁷ Advokaadi ja kliendi vahelist suhet pingestab tihti (eriti kui ülesande objektiks on vaidlus vastaspoolega) olukord, et kliendi jaoks on kogu situatsioon, mille käigus advokaat õigusabi osutab, keeruline, ebameeldiv ja pingeline, kuid kõik konfliktid ei ole kliendisuhete lõpetamise aluseks eetikakoodeksi § 18 lg 2 p-i 3 alusel⁸.

(3) Advokaadi juhiste vastaselt tegutsemist tuleb vaadelda ka koosmõjus advokaadi hoolsuskohustuse ja kliendi otsustusvabadusega. Advokaadil on hoolsuskohustus teha kõik endast olenev käsundiandja huvides parima võimaliku tulemuse saavutamiseks ja käsundiandjal kahju tekkimise ärahoidmiseks, s.t selgitada välja kliendi huvid ja valida tegutsemisviisid- ja vahendid, mis järgivad kliendi huve⁹. Õigusteenuse lepingu sõlmimisel säilib kliendil aga otsustus- ja valikute tegemise õigus, mistõttu tuleks advokaadi juhiste vastaselt tegutsemist käsitleda üksnes eeldusena, et juhiste eiramine kahjustab kliendi huve (VÕS § 621 lg 1). Kui juhiste eiramine viib tegelikult kliendi olukorra parandamiseni või ei muuda seda, on klient tegutsenud enda huvides ning õigusteenuse lepingu lõpetamise alust tuleks pigem eitada.

(4) Olukorras, kus klient teeb küll advokaadi hinnangul teda kahjustavaid toiminguid, kuid selgelt siiski soovib, et advokaat tema esindamist jätkab ehk sisuliselt kinnitab usalduse olemasolu¹⁰, siis tuleks sellist olukorda käsitleda analoogselt VÕS § 621 lg-s 3 ja eetikakoodeksi § 18 lg 2 p-s 4 sätestatuga, s.t kui advokaadi hinnangul on klient teinud toiminguid, mis teda kahjustavad, annab see advokaadile õiguse, kuid mitte kohustuse õigusteenuse leping lõpetada. Kui klient on eiranud advokaadi juhiseid ja teinud toiminguid, mis advokaadi hinnangul teda kahjustavad ja advokaat õigusteenuse osutamisest ei loobu, ei tohiks ka advokaadile ette heita kliendile ebasoodsa tagajärje põhjustamist.

(5) Tuleks jaatada advokaadi õigusteenuse osutamine lõpetada ka juhul, kui advokaadi juhiste eiramine ei vii kliendi huvide kahjustamiseni, kuid viitab selgelt usalduse kaotusele advokaadi suhtes. Advokaadi juhiste järjepidev eiramine võib teenuse osutamist niivõrd komplitseerida, et advokaadilt ei saa mõistlikult eeldada sellises olukorras teenuse osutamise jätkamist. Advokaadi juhiseid järjepidevalt eirav klient tähendab advokaadi jaoks igal juhul kõrgendatud riski vaidluse tekkimiseks kliendi teenuse sisu nõuetekohasuse ja sellest tulenevalt ka tasu üle. Samuti võib see oluliselt mõjutada advokaadi alget hinnangut asja perspektiivile, asja ajamise ajaplaanile ja tasukokkuleppele. Üheks võimalikuks lahenduseks on, et advokaat pöörab juhiste eiramisele tähelepanu ja annab kliendile juhiste järgimiseks täiendava tähtaja, määrates seeläbi õigusteenuse lepingu täitmise oluliseks tingimuseks juhiste järgimise (VÕS § 116 lg 5). Kui klient täiendava tähtaja jooksul juhiseid ei järgi, võib esineda ka kliendipoolne õigusteenuse

⁶ Eetikakoodeksi kommenteeritud väljaanne, lk 108-109, § 8 komm 2.

⁷ Eetikakoodeksi kommenteeritud väljaanne, lk 115-117, § 8 komm 2.4.4 ja 2.4.5.

⁸ Eetikakoodeksi kommenteeritud väljaanne, lk 174-176, § 18 komm 3.3.

⁹ Riigikohtu 15.12.2016 otsust tsiviilasjas nr 3-2-1-127-16, p 13.

¹⁰ Eetikakoodeksi kommenteeritud väljaanne, lk. 174-176, § 18 komm 3.3.

lepingu oluline rikkumine ja alus õigusteenuse lepingu ülesütlemiseks (eetikakoodeksi § 18 lg 2 p 2).

(6) Õigusteenuse lepingu lõpetamine eetikakoodeksi § 18 lg 2 p 3 alusel on lubatav, kui klient on selgelt väljendanud, et ta on kaotanud advokaadi suhtes usalduse (näiteks heidab klient advokaadile ette kliendi juhiste eiramist, valetamist või vastaspoole huvides tegutsemist, kuigi klient on eelnevalt heaks kiitnud kõik advokaadi koostatud dokumendid, e-kirjad ja tegutsemisviisi). Samuti on aukohus leidnud, et advokaadipoolne lepingu üles ütlemine on põhjendatud, kui klient on enne lepingu ülesütlemist advokaadile mitmel korral näidanud, et usaldus advokaadi vastu on kadunud¹¹.

(7) Selgitamiskohustuse täitmist peab üldise tõendamisreegli järgi tõendama advokaat, kuna klient ei saa tõendada negatiivset asjaolu ehk siis seda, et talle ei ole juhiste eiramisega seotud riske selgitatud¹². Arvestada tuleb ka, et kui alus lepingu lõpetamiseks esineb, peab advokaat lepingut lõpetades siiski mõistlikult järgima kliendi huve, kliendile peab jääma mõistlik võimalus (eelkõige vajalik aeg) oma huvide kaitseks alternatiivsete lahenduste leidmiseks.¹³

§ 6 Kliendi poolt advokaadile antavad kliendi huve kahjustavad juhised või kliendi jaoks kasutatud juhised

Kliendi poolt advokaadile antavad kliendi huve kahjustavad või kasutatud juhised õigusteenuse osutamisest loobumise alusena on seotud asjaoluga, et kliendi huvisid tuleb mõista laiemalt kui üksnes see, mida klient ise nendena käsitab¹⁴. Õigusteenuse lepingu lõpetamist juhendi §-s 5 viidatud alustel tuleb eetikakoodeksi § 18 lg 2 p-i 4 kontekstis tõlgendada kitsendavalt, kuivõrd klient ei ole üldjuhul jurist ja seega puudub tal tihti selge arusaam vajalikest menetluslikest sammudest ja mõnikord ka asja sisuks olevast probleemist¹⁵.

§ 7 Õigusteenuse lepingu ülesütlemisest teavitamine

Õigusteenuse lepingu ülesütlemisest peab advokaat klienti eelnevalt teavitama (soovitavalt kirjalikult), tuues teavituses ära asjaolud, millised võivad olla lepingu ülesütlemise aluseks ja andes kliendile mõistliku aja sellele vastamiseks/reageerimiseks, sealhulgas oma käitumise muutmiseks (nt juhise tagasivõtmiseks). Kui klient seejuures muudab käitumist viisil, mis teeb võimalikuks kliendisuhete jätkamise, muuhulgas ka oma juhise loobudes, langeb ära ka advokaadipoolne lepingu üles ütlemise alus. Kui klient jääb vaatamata advokaadi teavitusele siiski endale kindlaks, on advokaadil õigus, mitte kohustus leping üles öelda.

¹¹ Advokatuuri aukohtu 08.04.2021 otsus.

¹² Tallinna Ringkonnakohtu 03.12.2021 otsus tsiviilasjas nr 2-19-140107, p 48.

¹³ Eetikakoodeksi kommenteeritud väljaanne, lk. 177-178, § 18 komm 5.

¹⁴ Eetikakoodeksi kommenteeritud väljaanne, lk.112-117, § 8 komm 2.4.

¹⁵ Eetikakoodeksi kommenteeritud väljaanne, lk. 177, § 18 komm 3.5.